

Анотація

Олейник Н.И. Репрезентация традиционных начал в творчестве мастера декоративного искусства М. Мухи

Рассмотрен вклад одного из основоположников станковой декоративной росписи М. К. Мухи в развитие украинского декоративно-прикладного искусства. Сделан обзор основных произведений, очерчена их связь с многовековой народной традицией. Охарактеризован неповторимый индивидуальный стиль художника, в основе которого лежит архетипная идея единства человека и природы, семьи, всего рода.

Ключевые слова: народное искусство, художник, заслуженный мастер народного творчества, станковая декоративная роспись.

Надійшла до редакції 14.11.2014 р.

УДК 7.03(477.8)

Т.А. Степанчук

СЕМАНТИКО-КОМУНІКАТИВНА ХАРАКТЕРНІСТЬ У СУЧАСНОМУ ЖИВОПИСУ ВОЛИНІ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ МОЛОДИХ МИТЦІВ)

Стрімке оновлення соціокультурного часопростору у сучасних умовах є підґрунтям жанрово-стилістичного й семантико-комунікативного розмаїття художньої творчості. У сфері образотворчого мистецтва з цієї точки зору особливу зацікавленість викликає доробок митців, чие становлення співпало з виникненням нових тенденцій від початку 1990-х а їх розвитком у подальшому. Тому аналіз творчості молодих художників певного регіону, у даному випадку Волині, крізь призму дуалізму «суспільне» – «індивідуальне» є основою для осмислення шляхів розвитку вітчизняної культури останнього 25-річчя, а відтак – і її подальших перспектив. Це визначає *актуальність даної теми* та її теоретичну значущість.

Якщо образотворче мистецтво Волині в його *історичному* розрізі є предметом низки досліджень (праці В. Пуцка [3], працівників Музею Волинської ікони та ін. про сферу іконопису тощо), то *сучасний* етап висвітлюється насамперед у критичних дописах мистецтвознавця З. Навроцької, відгуках у періодичній пресі та Інтернет-виданнях, в окремих наукових публікаціях В. Виткалова і С. Виткалова [1], а також автора даної статті, при цьому творчість *молодих художників Волині* до сьогодні не була об'єктом спеціального аналізу.

Метою дослідження є вирізнення головних семантико-комунікативних характеристик у творчості молодих художників Волині.

Прагнучи виявити ті чи інші характерні риси, притаманні творчості молодих художників, насамперед розглянемо ті історико-соціокультурні умови, в яких відбувалося їх становлення. Етап 1990-2000-х рр. розкрив ті потенційні можливості для самореалізації митця, що тривалий час були недоступні у тогочасному СРСР, а відтак – став лоном для формування якісно нової генерації митців.

По-перше, це усунення *семантико-ідеологічних* рамок і кліше, притаманних попередній епосі. Відійшла в минуле епоха соцреалізму, а разом із нею – формальне висвітлення колись актуальної дійсності, в якій особистість трактувалася як *об'єкт* ідеологічного впливу (семантичним символом якого можна вважати знаменитих «робочого» і «колгоспницю») і нівелювалася її *суб'єктна* позиція, в результаті чого порушувалася природна суб'єкт-суб'єктна комунікація.

Сплеск свободи висловлювання, що розпочався з початку 1990-х, сприяв виникненню нових *семантичних напрямів* у мистецтві загалом та в образотворчому зокрема. Це, насамперед, національна сфера, що охопила часопростір від праукраїнського Трипілля, через варіанти регіональних характерностей (гуцульський, поліський тощо) до сучасного осмислення прадавнього символізму. Національне стало актуалізованим і через символіку українського козацтва, сконцентровану в народній картині («Козак Мамай», «Козак і дівчина» та ін.), що стала акцентуватися у змістовому наповненні сучасних полотен. Це релігійна тематика, пов'язана з ренесансом церкви як духовного інституту і релігійної духовності в цілому. Після тривалої перерви сформувався новий етап розвитку іконопису, що має функціональне застосування, а також «вийшов» за межі церкви, підпадаючи під загальну тенденцію секуляризації як результату наповнення світського малярства релігійною семантикою. І зрештою – одвічна тема філософського Еґо митця, що зазвучала у барвах постмодерного світосприйняття, відтворена як у дзеркалі, так і в «кривому» дзеркалі епохи.

По-друге, це налагодження процесу суб'єкт-суб'єктної комунікації, в результаті чого у митців з'явилася можливість вільно висловлювати власні переконання, а також розкриття комунікативних горизонтів – твори чималої кількості митців стали виставлятися за кордоном.

На жаль, у соціокультурній панорамі 1990-2000-х рр. була й низка недоліків, основні з яких з часом перетворилися у негативні тенденції. Головний з них – відсутність менеджменту мистецтва як цілісної системи, в результаті чого вкотре спотворено природне співвідношення таланту та шансів на його реалізацію. Та попри все, це двадцятиріччя стало періодом розмаїття і новаторства, перепадів від захоплення свободою творчості до нівелювання традиційних цінностей, періодом, в якому формувалися семантико-комунікативна характерність сучасного соціокультурного континууму.

Перш ніж проаналізувати семантико-комунікативну характерність творчості митців, чие становлення відбувалося в описаній вище соціокультурній ситуації, вяснимо сенс, який вкладаємо у вказані поняття у даному контексті.

Семантику твору образотворчого мистецтва трактуємо як його смислове значення, виражене художніми засобами. Для поглиблення цього розуміння екстраполюємо у сферу мистецтвознавства мовознавче твердження про те, що семантика, в широкому значенні слова – це «аналіз відношення між мовними виразами і світом, реальним або уявним, а також саме' це відношення... і сукупність таких відношень (так, можна говорити про семантику деякої мови). Це відношення полягає в тому, що мовні вирази... означають те, що є у світі...» [4]. Грунтуючись на тому, що творення художніх образів здійснюється за допомогою систем власних мов – поетичної, музичної, архітектурної, малярської, представимо власні міркування щодо даної проблеми.

Семантика образотворчого мистецтва є аналізом відношення між малярськими вираженнями і світом (реальним чи уявним). Живописні вирази-знаки показують те, що художник бачить у світі, при цьому семантика образотворчого мистецтва має значно ширші простори для інтерпретації реципієнта, ніж семантика вербального висловлювання. Митець за допомогою малярської мови передає різноманітну інформацію про той континуум, який утворився зовні та усередині його творчої особистості. При цьому актуалізація семантики мистецького твору відбувається за допомогою стрижневих образних одиниць, що набувають ролі семантичних символів, а рівень інформаційного потенціалу твору залежить від співвідношення того чи іншого знаку-символу у мові малярства та підготовленості реципієнта до його «зчитування».

Комунікативність образотворчого мистецтва визначаємо як процес психоемоційного та духовно-інтелектуального впливу твору на реципієнта. Сила цього впливу, на нашу думку, залежить від таких факторів, що характеризують реципієнта: 1) ознайомленість із мовою даної живописної традиції; 2) духовний рівень; 3) інтелектуальний рівень; 4) смаки й уподобання; 5) емоційний стан. Щодо твору образотворчого мистецтва, то у семіотичному ракурсі на процес комунікації впливає переважаюча його «включеність» у традицію, щоб бути «прочитаним» або переважаюча новизна, щоб викликати інтерес та множинні варіанти інтерпретації. При цьому повна зрозумілість або повна незрозумілість, як правило, залишають реципієнта байдужим, а твір впливу не справляє. Емоційна сила комунікації залежить таких факторів, як 1) актуальність сюжету для психоемоційних потреб особистості; 2) емоційний вплив барвової палітри твору та ін.

Отож, соціокультурна ситуація в Україні у 1990-2000-х рр. створила нові семантико-комунікативні характеристики у сфері мистецтва, що сповна проявилася у творчості митців, чий процес становлення особистості співпав із новими тенденціями в житті суспільства. Серед художників Волині, які розпочали творчий у 1990-2000-х, уже знані в Україні і за кордоном молоді митці Наталя Мелесь, Роман Петрук, Оксана Свіжак, Віктор Швець, Андрій Діхтярук та ін. У даному контексті звернемося до творчості двох із них, чия творчість виявляє різні семантико-комунікативні характеристики.

У 1990-х рр. сформувалася творча особистість *Н. Мелесь* – митця, що стала успішною і у волинському, і київському середовищі. Це той випадок, коли художник «знаходить себе» незалежно від місця перебування, у власному ідеальному часовому просторі. Вона навчалась в Інституті мистецтв Волинського національного університету ім. Лесі Українки, після чого прагнення самовдосконалення привело в alma mater українських художників – Національну академію образотворчого мистецтва та архітектури, яку закінчила 2009 р. у майстерні народного художника України М. Стороженка, до якого має особливий пієтет. Сьогодні вона є активною учасницею мистецького процесу, жанрова палітра її творчості простягається від іконопису до творів плакатного зразка на актуальну тему переборення російської агресії, бере участь у низці виставок – «Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників», що проводиться напередодні Дня Соборності України (Київ); «Поліський край у творах живопису» (Луцьк) і «Ліс очима художників» (Камінь-Каширський), на яких висвітлено результати пленерів; всеукраїнська антивоєнна миротворча виставка «Надія» до Міжнародного дня миру (Київ) та ін.

Прагнучи глибше пізнати семантико-комунікативні сенси творчості Н. Мелесь, було проведено інтерв'ю, на яке вона погодилася з притаманною їй люб'язністю. У процесі розмови виявилось, що, попри вказану розмаїту жанрову палітру її творчості, художниця вважає для себе пріоритетними іконопис та монументальний живопис, надає перевагу левкасам і олійним фарбам. Щодо стилевих тенденцій, то Н. Мелесь вважає домінуючою орієнтацію на українське бароко XVI ст., поєднане з сучасною стилістикою. Художниця уникає самооцінки і швидше може сказати не про найвдаліші роботи, а про найулюбленіші, пов'язані з приємними моментами життя, при цьому *«професіоналізм повинен бути в усьому»*.

Проблему «митець» – «соціум» у сучасних умовах, місію митця художниця бачить в актуалізації семантико-комунікативних процесів: *«Місія митця у тому, щоб, дивлячись на картину, людина думала, робила висновки»*. При цьому Наталя, як звично для неї, по-філософськи дивиться на проблему подолання прірви між академічним мистецтвом і пересічним реципієнтом, адже, за словами художниці, у кожного митця є своя аудиторія. Зараз з'явилося чимало молодих художників, що працюють у різних стилях, і це – шлях, долаючи який, українське суспільство здатне подолати і цю прірву. У цьому контексті постає і проблема менеджменту мистецтва, стосовно якого Н. Мелесь зауважила так: *«В Україні тільки розпочалась така робота, ці речі повинні існувати. Митець повинен думати про твори, а не про їх рекламу і продаж»*.

Проаналізувавши семантику творів Н. Мелесь, виявилось, що у пріоритетній сфері духовно-релігійної тематики переважають богородичні сюжети, а також лики Христа, святого Миколая. Тема материнства, як духовного феномену, яскраво проявилася у полотнах, в яких вбачається релігійний вплив, у результаті чого можна стверджувати про секуляризацію – сучасна жінка і дитятко, яке вона кормить, подано з німфами святих. Важливими семантичними знаками стають релігійні символи голуба, риби та ін. Ця тематична сфера у полотнах художниці виявляє особливу просвітленість й одвічну жіночність як семантико-комунікативну характерність творчості¹.

Протилежну семантико-комунікативну характерність складають роботи, написані як відгук на російську агресію в Україні. Це, зокрема, картина «Той, хто прийшов з мечем», представлена на виставці «Надія»². Символ російської агресії показаний як змії і сатана з червоною зіркою, якого досягає золота стріла – український тризуб. Цей символічний сюжет, що є гостро-актуальним у вітчизняному сьогоденні, викликає у реципієнтів особливо сильний відгук.

Такі різні грані у семантико-комунікативної характерності творів Н. Мелесь, але кожна з них проходить кризу її серце. А на питання «У чому бачиться семантико-комунікативний сенс власної творчості і образотворчого мистецтва в цілому?» художниця відповіла: *«Не малювати не можу»*.

Серед митців молодшої генерації – А. Діхтярук, випускник цього ж Інституту (2009 р.), а тепер викладач кафедри образотворчого мистецтва нашого ВНЗ.

Митець – постійний учасник виставкового процесу обласного та державного значення, зокрема акцій «День художника» (Київ), «Меморіал Куїнджі» (Маріуполь) й ін.

Її становлення відбувалося у 2000, головними авторитетами стали К. Борисюк, Л. Медвідь, Д. Стецько, М. Деян. Серед найвідоміших полотен художника – «Соняшники», «Собор Петра і Павла», а також «Килим», «Натюрморт із часником», «Натюрморт із пляшками», етюд «Весняний», пейзаж «Сонце сідає» та ін., при цьому серед власних робіт найвдалішим вважає цикл «Шлях»³.

В інтерв'ю з А. Діхтяруком виявились основні переконання митця, що є наріжним каменем семантико-комунікативної характерності його творчості. Так, у сфері жанрових тенденцій у своїй творчості вважає пріоритетним розвиток пейзажного живопису з урахуванням сучасних світових тенденцій. У сфері стилю акцентує пост-модерн: абстрактний фігурований і нефігурований живопис.

Стосовно питання розвитку світського й сакрального мистецтва сьогодні, їх диференціації та взаємодоповнення, а також процесів секуляризації митець висловив таке зауваження: *«Без поділу сучасного образотворчого мистецтва неможливо визначити, за якими критеріями можна говорити про сакральне чи світське, актуальне чи неактуальне і т. д. Це питання належить досліджувати мистецтвознавцям»*. Очевидно, це питання найближчого майбутнього, адже процес секуляризації набув суттєвого розвитку в останнє 25-річчя.

Інакше, на відміну від інтровертної позиції Н. Мелесь, бачить місію митця А. Діхтярук – у реакції на суспільне життя. При цьому митець не вважає потрібним подолання прірви між академічним мистецтвом і пересічним реципієнтом. Як стверджує художник, *«повинен відбутися поділ мистецтва: мистецтво як високоінтелектуальний продукт; мистецтво для масового глядача»*. Не можемо цілком погодитися з цією позицією митця, адже твори образотворчого мистецтва можуть бути сприйняті навіть невідповідним реципієнтом, якщо вони мають високий емоційно-комунікативний потенціал. Важливою залишається проблема: як привести цього пересічного глядача до виставкової зали? Очевидно,

слушною є думка А. Діхтярука стосовно розвитку менеджменту мистецтва: «*Поява високоосвіченого посередника між художником і глядачем дозволить створити артринок в Україні*».

Таким чином, у сучасному живопису Волині, як це показово представлено на прикладі молодих митців, домінують духовно-релігійна, пейзажна та абстрактна семантичні сфери, а духовно-релігійні принципи та відгук на реалії сьогодення є стрижнями комунікативного процесу. При цьому семантико-комунікативний сенс індивідуальної творчості та образотворчого мистецтва в цілому є не окресленим (словами А. Діхтярука), а відтак – має множинні перспективи у соціокультурному часо-просторі.

Примітки

¹ Див. електронний ресурс: http://www.volart.com.ua/art/meles_nataliya/

² Див. електронний ресурс: <http://museum-painting.dp.ua/ru/news/kyiv-dom-hudozhnika-darit-nadezhdu.html>

³ Див. електронний ресурс: http://www.volart.com.ua/art/dikhtyruk_andriy/

Список використаної літератури

1. **Виткалов В. Г.** Незабутні постаті волинського образотворення: К. Литвин (1938-1998) / Виткалов В. Г., Виткалов С. В. // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Вип. 17. Т. 1. – Рівне : РДГУ, 2011. – С. 291–302 та ін.
2. **Галерея мистецтв** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.volart.com.ua>
3. **Пуцко В.** Волинь в історії українського іконопису XVI–XVIII ст. / В. Пуцко // Волинська ікона : дослідження та реставрація: Матеріали XI міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 3–4 листоп. 2004 р.: наук. зб. – Луцьк, 2004. – С. 49–59.
4. **Семантика** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.krugosvet.ru/enc>

Резюме

Виявляються семантико-комунікативні риси сучасного живопису Волині, втілені у творчості митців, чие становлення відбувалося у період державної незалежності України. Дослідження здійснюється на прикладі творчості Наталі Мелесь та Андрія Діхтярука.

Ключові слова: семантико-комунікативна характерність, семантичний напрям, суб'єкт-суб'єктна комунікація, соціокультурний розвиток, образотворче мистецтво, молоді художники.

Summary

Stepanchuk T. The semantic and communicative characterizations is in modern to painting of Volyn (on the example of work of young artists)

The rapid social and cultural renewal timespace in modern conditions is the basis of genre and stylistic and semantic-communicative diversity of artistic creation. In the field of fine arts from this point of view special interest is the legacy of artists whose establishment coincided with the emergence of new trends from the early 1990-s and their development in the future. Therefore, analysis of the works of young artists given region, in this case Volyn, through the prism of dualism «public» – «individual» is the basis for understanding the ways of development of the national culture of the last 25-th anniversary, and therefore - and its future prospects.

In the article are semantic-communicative features of modern painting Volyn embodied in the work of artists whose formation took place in the period of independence of Ukraine.

This is primarily a national scope, covering pre-Ukrainian temporal space of Tripoli, through regional distinctiveness options (Hutsul, Polissya, etc.) to the modern understanding of ancient symbolism. National and was updated through the symbol of Ukrainian Cossacks, concentrated in traditional painting («Cossack Mamay», «Cossack and a Girl» et al.), Which was to accentuate semantic filling of modern paintings. This religious topics related to the renaissance of the church as a spiritual institution and religious spirituality in general. After a long break formed a new stage of development of iconography that has a functional use, and «went» outside the church, falling under the general trend of secularization as a result of filling secular painting religious semantics. Finally – the eternal topic of philosophical ego of the artist that sounded in colors postmodern worldview, as reproduced in the mirror, and the «distorting» mirrors era.

Secondly, this adjustment process subject-communication, bringing in artists an opportunity to express freely their convictions and disclosure communicative horizons – works of a considerable number of artists were exhibited abroad.

Unfortunately, the socio-cultural panorama of 1990-2000 years was also a number of disadvantages, the main of which eventually turned into a negative trend.

Chief among them – the lack of professional arts management as an integrated system, bringing once again distorted the natural value of talent and chances of its implementation.

The article focuses on a number of terminological details that make it possible to reveal the author's attitude to a particular direction or its component.

However, as the author notes, the semantics of a work of fine art treat it as meaning expressed by artistic means. A communicative fine art defined as a process of emotional, spiritual and intellectual influence on the work of the recipient.

The study cultural processes carried out the works of artists Volyn Meles Natalie and Andrew Dihtyaruka, are the essence of their work, the main components of the semantic series, search problems, social acuity individual artistic designs.

Analyzes their participation in the exhibition activities, thematic aspect presented their art works during these експонуван.

Thus, in modern painting Volyn as indicative presented the example of young artists dominate the spiritual and religious, pastoral and abstract semantic sphere and spiritual and religious principles and comment on the realities of today are the backbone of the communicative process. This semantic-communicative sense of individual creativity and fine art in general is not outlined (to A. Dihtyaruka), and therefore – has multiple socio-cultural perspectives in timespace, emphasizes the author.

Key words: semantic-communicative character, an art school, a new vision, semantic direction, subject-communication, social and cultural development, fine arts, young artists Volyn social dimension of art, the art market.

Аннотация

Степанчук Т.А. Семантико-коммуникативная характерность в современной живописи Волини (на примере творчества молодых художников)

Выявляются семантико-коммуникативные черты современной живописи Волини, воплощенные в творчестве художников, чье становление состоялось в период государственной независимости Украины. Исследование проводится на примере творчества Наталии Мелес и Андрея Дихтярука.

Ключевые слова: семантико-коммуникативная характерность, субъект-субъектная коммуникация, социокультурное развитие, изобразительное искусство, молодые художники.

Надійшла до редакції 19.10.2014 р.

УДК 71 012:005.591.6

М.В. Коропенко

ІННОВАЦІЙНІ ПРИЙОМИ КАЗИМИРА МАЛЕВИЧА В СУЧАСНИХ ДИЗАЙН-ТЕХНОЛОГІЯХ

Розвиток європейського образотворчого мистецтва пов'язаний з часовими змінами суспільного світогляду на тлі значущих історичних подій, науково-технологічних досягнень та принципів морально-естетичних вподобань. Кардинальні зміни, що відбулися у мистецькому баченні другої пол. XIX – початку XX ст. були спрямовані на протидію академічним засадам образотворчого мистецтва, винайдення нових форм художнього бачення, змістовності та одержали розвиток у межах модернізму, як осередку авангардних мистецьких течій [19; 415]. Дослідженню мистецтва авангарду присвячено чимало наукових робіт у різних ракурсах розгляду даного культурно-мистецького явища. Так, Г. Губанова розглянула концептуальну спрямованість ідеї футуристичної опери 1913 р. «Перемога над сонцем» авторства В. Хлебнікова, А. Кручених, К. Малевича, М. Матюшина з комплексним аналізом художніх засобів створення даного театрального проекту [4]. Д. Філоненко дослідив вплив художнього авангарду 1920-х рр. на загальне формування мистецтва XX ст. та запропонував авторську концепцію нового підходу до вивчення російського авангарду [17]. Н. Канішина здійснила аналіз художньо-естетичних засад українського авангарду і виявила вплив народної творчості на образність творів К. Малевича [7]. У науковій праці Є. Морозової розглянуто психологічний феномен художньої провокативності авангардного мистецтва як провідної стратегії впливу на глядача [12]. Осмисленню мистецтва авангарду присвятили монографії В. Турчин [16], Ж.-К. Маркаде [10].